

O'quvchilarda kreativlik rivojlanishida shaxs individual xususiyatlarni roli

Baxtiyor Zokirjon o'g'li Qayumov
Marjonabonu Abduraximxuja qizi Yo'qubxo'jayeva
NamDPI

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarda kreativlik qobiliyatining shakllanishiga ta'sir qiluvchi shaxsiy-individual xususiyatlarning mazmuni, ularning ta'lim jarayonidagi ahamiyati hamda kreativ fikrlashni rivojlantiruvchi pedagogik yondashuvlar tahlil etiladi. Maqola ijodiy tafakkur, motivatsiya, temperament, qiziqishlar, tafakkur moslashuvchanligi va emotsional barqarorlikning kreativlikka ta'sirini yoritadi.

Kalit so'zlar: kreativlik, individual xususiyatlar, ijodiy tafakkur, motivatsiya, temperament, qiziqish, pedagogik yondashuv

The role of individual characteristics in the development of creativity in students

Bakhtiyor Zokirjon o'glu Kayumov
Marjonabonu Abdurakhimkhuja kizi Yo'qubkhojayeva
NamDPI

Abstract: This article analyzes the role of students' individual personality traits in the development of creativity, highlighting their importance in the educational process and the pedagogical approaches that promote creative thinking. The study discusses how creative thinking, motivation, temperament, interests, cognitive flexibility, and emotional stability influence students' creativity.

Keywords: creativity, individual traits, creative thinking, motivation, temperament, interest, pedagogical approach

Kirish. XXI asrda ta'lim tizimi an'anaviy bilimlarni yetarlicha o'rgatish bilan cheklanmay, o'quvchilarda keng qamrovli ko'nikmalarni shakllantirishni ham taqozo qilmoqda. Zamonaviy jamiyatda muvaffaqiyatga erishish nafaqat bilimga, balki fikrlashning moslashuvchanligi, yangicha yondashuvlar ishlab chiqish, kreativ va analitik tafakkur hamda muammolarni innovatsion tarzda hal qilish qobiliyatiga ham bog'liq. Shu sababli, kreativlik - yangi, original va qiymatga ega bo'lgan g'oyalarni

yaratish qobiliyati - ta'lim jarayonining ajralmas komponentlaridan biri sifatida qaraladi.

Kreativlikning rivojlanishi yosh avlodning ijtimoiy, psixologik va intellektual jihatlari bilan bevosita bog'liqdir. Bolalarning individual xususiyatlari - temperament, xarakter, qiziqishlar, idrok xususiyatlari, motivatsiya darajasi, emotsional barqarorlik, shuningdek, ijtimoiy tajriba va atrof-muhit ta'siri - ularning ijodiy fikrlashini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Masalan, ba'zi bolalar tashabbuskor va riskni qabul qiladigan xarakterga ega bo'lsa, boshqalar esa sinchkov, kuzatuvchan va tahlilchi bo'lishi mumkin. Shu jihatlari o'quvchining yangi g'oyalar yaratish jarayonidagi faoliyatini va ijodiy yondashuvini sezilarli darajada belgilaydi.

Bundan tashqari, o'quvchilarning shaxsiy motivatsiyasi va qiziqishlari ham kreativlikning rivojlanishida katta ahamiyatga ega. Agar bola o'z faoliyatidan zavq olsa va o'zini erkin ifoda eta olsa, u yangi yechimlar va g'oyalarni yaratishga ko'proq intiladi. Shu sababli, ta'lim jarayonida individual yondashuv, o'quvchilarning psixologik va shaxsiy xususiyatlarini hisobga olish, shuningdek, ijodiy erkinlik va rag'batlantirish muhitini yaratish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Shu tarzda, kreativlikning shakllanishi nafaqat intellektual rivojlanish, balki shaxsning o'ziga xos individual xususiyatlari, psixologik barqarorligi va motivatsiyasi bilan chambarchas bog'liq bo'lgan murakkab jarayon sifatida qaraladi. Zamonaviy ta'lim tizimida bu jarayonni qo'llab-quvvatlash o'qituvchilardan o'quvchilarning shaxsiy xususiyatlarini chuqur tahlil qilish va individual yondashuvni tatbiq etishni talab qiladi.

Shaxsning individual xususiyatlari va kreativlik o'rtasidagi bog'liqlik. Shaxsning individual xususiyatlari va kreativlik o'rtasidagi bog'liqlik psixologik jihatdan murakkab va ko'p qirrali hodisa sifatida namoyon bo'ladi. Kreativlik shaxsning tug'ma va orttirilgan fazilatlaridan tashkil topadi va uning rivojlanishida psixologik holat, temperament, emotsional barqarorlik, stressga chidamlilik, qiziqishlar hamda motivatsiya muhim rol o'ynaydi. O'quvchining temperament turi kreativ fikrlash yo'nalishini belgilashda asosiy omil hisoblanadi. Sangvinik temperamentga ega o'quvchilar odatda faol va yangilikka ochiq bo'lib, ijodiy jarayonda tashqi stimullarga tez moslashadi. Melanxoliklar esa chuqur tahlil qilishga moyil bo'lib, original va noodatiy g'oyalarni ishlab chiqish imkoniyati yuqori bo'ladi.

Shaxsning xarakter fazilatlarini ham kreativlikni shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Mustaqillik o'quvchiga o'z g'oyalarni erkin ifodalash imkonini beradi, qat'iyat murakkab vaziyatlarda yechim topishga yordam beradi, mas'uliyat ijodiy jarayonni davom ettirishni ta'minlaydi, moslashuvchanlik esa yangi vaziyatlar va g'oyalarga tez moslashish imkonini yaratadi. Qiziqishlar o'quvchining ijodiy faoliyatini yo'naltiruvchi ichki kuch bo'lib, yangi g'oyalarni izlashga va tajriba o'tkazishga undaydi. Motivatsiya esa kreativlikni faollashtiruvchi eng kuchli psixologik omil

sifatida qaraladi. Ichki motivatsiyasi yuqori bo'lgan o'quvchilar o'zlarining ijodiy salohiyatini kengroq namoyon etadi va ko'proq innovatsion g'oyalarni ishlab chiqadi. Shu tarzda shaxsning individual xususiyatlari va kreativlik o'rtasidagi bog'liqlik o'quvchilarning psixologik, emotsional va ijtimoiy jihatlarini birlashtiruvchi murakkab tizim sifatida ko'rinadi.

Ijodiy tafakkurning tarkibiy qismlari. Ijodiy tafakkurning tarkibiy qismlari o'quvchilarda kreativ fikrlashning rivojlanishida markaziy o'rin tutadi. Moslashuvchan tafakkur o'quvchiga bir masalaga turli burchaklardan yondashish, standart yechimlar bilan cheklanmaslik imkonini beradi. Bu ko'nikma o'quvchining muammolarni ko'p qirrali tahlil qilishiga, yangicha g'oyalar ishlab chiqishiga xizmat qiladi. Original g'oyalar yaratish esa boshqalarnikidan farqli, noodatiy va innovatsion yechimlarni ishlab chiqish qobiliyatini shakllantiradi. Bu jarayon o'quvchida fantaziya va ijodiy tasavvurni rivojlantiradi, yangi kombinatsiyalar va g'oyalarni birlashtirishga yordam beradi.

Tahlil va sintez ko'nikmalari ma'lumotlarni chuqur o'rganish, ularni to'g'ri baholash va yangi mazmun hosil qilishga yo'naltirilgan. O'quvchi mavjud bilimlarni birlashtirib, muammoni hal qilishda yangicha yondashuvlarni ishlab chiqadi. Tajriba qilishga tayyorlik esa xatodan qo'rqqanlik va sinovchanlikni o'z ichiga oladi, bu esa ijodiy jarayonda tajriba va eksperimentlarni amalga oshirishga rag'batlantiradi. O'quvchi xatoliklarni tajriba sifatida qabul qilganida, u o'zining ijodiy salohiyatini kengaytiradi va muammolarga noodatiy yechimlar topishga o'rganadi.¹

Kognitiv mustaqillik o'quvchining mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Mustaqil qarorlar qabul qilish orqali o'quvchi o'z g'oyalariga tayanadi, o'z fikrini himoya qilish va asoslash imkoniyatiga ega bo'ladi. Ushbu ko'nikmalar o'quvchining idrok, xotira, fikrlash sur'ati, diqqat va analitik salohiyati bilan chambarchas bog'liq. Idrok va diqqat o'quvchiga ma'lumotlarni tez va to'liq qabul qilish imkonini beradi, xotira esa ularni saqlash va kerakli vaqtda qayta ishlashga yordam beradi. Fikrlash sur'ati va analitik salohiyat esa ma'lumotlarni tahlil qilish, sintez qilish va yangicha qarorlar qabul qilish jarayonini tezlashtiradi.²

Shunday qilib, ijodiy tafakkur – bu o'quvchining yangi, original va qimmatli g'oyalarni yaratish qobiliyati bo'lib, u shaxsning individual xususiyatlari, psixologik holati va kognitiv qobiliyatlari bilan chambarchas bog'liq. Kreativ fikrlashning samarali rivojlanishi uchun o'quvchilarda moslashuvchan tafakkur, original g'oyalar yaratish, tahlil va sintez, tajriba qilishga tayyorlik hamda kognitiv mustaqillikni shakllantirish zarur.

Kreativlikni rivojlantirishda pedagogning roli. Kreativlikni rivojlantirishda pedagogning roli juda muhim va ko'p qirrali hisoblanadi. O'qituvchi o'quvchining

¹Guilford, J. P. (1950). *Creativity*. American Psychologist, 5(9), 444–454.

²Torrance, E. P. (1974). *Torrance Tests of Creative Thinking*. Lexington, MA: Personnel Press.

individual xususiyatlarini, temperamentini va xarakterini hisobga olgan holda uning kreativ fikrlash salohiyatini faollashtirishi mumkin. O'quvchining qiziqishlari va ehtiyojlariga mos topshiriqlarni taklif qilish ijodiy faoliyatga motivatsiyani oshiradi va ularni yangi g'oyalar izlashga undaydi. Muammoli vaziyatlar yaratish orqali o'quvchi noodatiy fikrlashni rivojlantiradi, masalalarni turli burchaklardan ko'rib, innovatsion yechimlar topishga harakat qiladi.

Pedagog turli metodlardan foydalanib kreativlikni shakllantirishi mumkin. Masalan, "aqliy hujum" usuli o'quvchilarda tezkor va erkin fikrlashni rag'batlantiradi, SCAMPER metodikasi mavjud g'oyalarni yangilash va rivojlantirish imkonini beradi, tanqidiy fikrlash esa tahlil va baholash qobiliyatini oshiradi. Rolga kirish metodi o'quvchini turli vaziyatlarda boshqalar nuqtai nazaridan fikrlashga o'rgatadi va empatiya orqali ijodiy qarorlar qabul qilishga yordam beradi.³

Shuningdek, pedagog erkin fikrlash muhiti va psixologik qulaylik yaratishi kerak. O'quvchilar o'z fikrini erkin ifodalashga, xatolarini tajriba sifatida qabul qilishga va yangicha g'oyalarni sinashga ishonch hosil qilishi lozim. Ijodiy ishlarga ijobiy baho berish, rag'batlantirish va konstruktiv fikr bildirishi o'quvchilarning ichki motivatsiyasini kuchaytiradi va ularni kreativ jarayonda faol ishtirok etishga undaydi. Har bir o'quvchining temperament va xarakteriga mos yondashuv tanlash esa individual yondashuvni ta'minlaydi va kreativlikni rivojlantirishning samaradorligini oshiradi. Shu tarzda pedagog nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchining ijodiy salohiyatini ochuvchi va rivojlantiruvchi muhim shaxs sifatida faoliyat yuritadi.

Xulosa. O'quvchilarda kreativlik rivojlanishida shaxsning individual xususiyatlari hal qiluvchi omil hisoblanadi. Ularning temperamentidan tortib, xarakteri, qiziqishlari, motivatsiyasi, intellektual imkoniyatlari va emotsional barqarorligigacha bo'lgan keng psixologik ko'rsatkichlar ijodiy tafakkur shakllanishiga bevosita ta'sir qiladi. Shu bilan birga, ijtimoiy tajriba, oilaviy muhit va maktabdagi o'quv faoliyati ham o'quvchining kreativlik salohiyatini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Ta'lim jarayonida ushbu xususiyatlarni hisobga olgan holda tashkil etilgan o'quv muhit bolalarda mustaqil fikrlashni, yangicha g'oyalar yaratish qobiliyatini va ijodiy yondashuvni rag'batlantiradi. O'quvchilar turli vazifalarni ijodiy usullar bilan hal qilganida, ularning shaxsiy qobiliyatlari rivojlanadi va ular jamiyatda faol, innovatsion va moslashuvchan shaxslar sifatida o'z o'rnini topadi.

Demak, individual yondashuvni ta'lim jarayonida qo'llash - kreativlikni rivojlantirishning eng samarali omillaridan biri bo'lib, u o'quvchilarning shaxsiy salohiyatini to'liq ochishga, o'ziga xos g'oyalar yaratishga va kelajakda muvaffaqiyatli shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, o'quvchilarning

³ Csikszentmihalyi, M. (1996). Creativity: Flow and the Psychology of Discovery and Invention. HarperCollins.

psixologik tayyorgarligi, kreativ metodlar va o'quvchilarning shaxsiy xususiyatlarini inobatga olgan pedagogik yondashuvlar ta'lim sifatini sezilarli darajada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Guilford, J. P. (1950). Creativity. *American Psychologist*, 5(9), 444–454.
2. Torrance, E. P. (1974). *Torrance Tests of Creative Thinking*. Lexington, MA: Personnel Press.
3. Runco, M. A., & Jaeger, G. J. (2012). The Standard Definition of Creativity. *Creativity Research Journal*, 24(1), 92–96.
4. Csikszentmihalyi, M. (1996). *Creativity: Flow and the Psychology of Discovery and Invention*. HarperCollins.
5. Sternberg, R. J., & Lubart, T. I. (1999). The Concept of Creativity: Prospects and Paradigms. In R. J. Sternberg (Ed.), *Handbook of Creativity* (pp. 3–15). Cambridge University Press.
6. Vygotsky, L. S. (2004). Imagination and Creativity in Childhood. *Journal of Russian and East European Psychology*, 42(1), 7–97.
7. Amabile, T. M. (1996). *Creativity in Context: Update to the Social Psychology of Creativity*. Westview Press.
8. Qayumov, B. Z. (2025). O'SMIRLARDA KREATIVLIK NAMOYON BO'LISHINING HUDUDIY TAFOVUTLARI. *MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI JURNALI*, 3(6).
9. Қайумов, Б. З. Ў., & Абдурахмонов, О. А. Ў. (2021). ТАЛАБАЛАРДА ШАХСИЙ ВА ИНТЕЛЛЕКТУАЛ ФАЗИЛАТЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МЕХАНИЗМЛАРИ. *Scientific progress*, 1(6), 750-754.
10. Qayumov Baxtiyor. (2024). THE CORRELATION RELATIONSHIP OF THE DEVELOPMENT OF CREATIVITY IN ADOLESCENTS WITH ACHIEVEMENT MOTIVATION. *Next Scientists Conferences*, 1(01), 24–27. Retrieved from <https://nextscientists.com/index.php/science-conf/article/view/261>
11. Baxtiyor, Q. (2024). CREATIVITY AS A RESEARCH SUBJECT IN PSYCHOLOGICAL RESEARCH. *American Journal Of Social Sciences And Humanity Research*, 4(07), 76-80.
12. Torrance, E. P., & Ball, O. E. (1984). *Encouraging Creativity in the Classroom*. Prentice-Hall.
13. Roziqova, M. (2025). Millatlararo oilalarda voyaga yetayotgan bolalarning ijtimoiylashuvi va etnik identifikatsiya jarayonining psixologik xususiyatlari. *MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI JURNALI*, 3(11).
14. Diyora Ahmadjonova, & Azimaxon Odiljon Qiz Kamolova (2025). Neyrografika mashg'ulotlari orqali ongosti muammolarini yechish va maqsadga erishish usullari tadqiq etish. *Science and Education*, 6 (3), 355-360.

15. Saidbek Dilmurod O'G'Li Aliqulov, & A.O.Kamolova (2025). Talabalar salomatligini saqlashda pedagogik faoliyatning ahamiyati. Science and Education, 6 (2), 313-319.

16. Kamolova, A. (2024). KASBIY KASALIKLARNI OLDINI OLISHDA VA OLIY TA'LIM MUASSASASI TALABALARINING SALOMATLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH. " ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ" международный научно-методический журнал, 16(8).

17. Azimaxon, K. (2025). The Role of Pedagogical Techniques in Preventing Diseases That Arise Among Students During Professional Activities. Nvpubhouse Library for European International Journal of Pedagogics, 5(07), 57-59.